

49. Сутність і основні риси філософії Середньовіччя

Філософія Середньовіччя — європейська філософія у 5—15 столітті. Середньовічна філософія мала інші завдання і цілі, ніж антична, вона невіддільна в епоху патристики від історії християнської догматики, а схоластичний період являє собою спробу примирення католицької догми з філософією.

Особливості філософії Середньовіччя. На відміну від грецької філософії, яка була пов'язана з язичницьким багатобожжям (політеїзмом), філософська думка середніх віків ґрунтується на вірі в єдиного бога (монотеїзм). Основу християнського монотеїзму становлять два важливі принципи: ідея божественного творіння та ідея божественного одкровення. Обидві ці ідеї тісно взаємопов'язані і сповідують єдиного бога, уособленого в людській подобі. Середньовічне мислення за своєю суттю є теоцентричне: реальністю, яка визначає все суще, є не природа, а Бог. Світогляд у середньовічній філософії має назву креаціонізму від латинського слова "creatio", що означає творити. Схоластика починається з Йоана Скотта Еріугени (9 століття) і найбільш повно представлена Фомаю Аквінським (13 століття). З Йоана Еріугени переривається зв'язок західної думки зі Сходом, з Фомаю Аквінським знову з'являється знайомство з усіма творами Аристотеля. Головний філософський інтерес середніх віків — арабська філософія залишається в колі понять грецької перипатетики. **Основними питаннями**, які хвилювали середньовічних філософів, були питання доказу існування Бога, розмежування теології та філософії. **Головний недолік середньовічної філософії** — відсутність природознавства і виняткове панування абстрактних, переважно теологічних інтересів.

Основні риси філософії середньовіччя: 1. Засилля в усіх сферах життя релігії; (Вперше в історії людства середньовіччя відкриває людину як особистість, як насамперед духовну, а не природну і тілесну істоту. На перший план релігійного світогляду виходять протиріччя в морально-етичній сфері. Людина сприймається як зосередження протиріч, що існують в світі — між земним і небесним, між тілом і душею, між гріхом і святістю. З однієї сторони, людина — вінець божого творіння, з іншої, зло в світі йде від людини, людина — створіння, в якому "сидить" диявол. Одним з найбільших надбань релігійного світогляду була ідея індивідуального безсмертя, одноразовості і тому самоцінності людської особистості. 2. Схоластика як спосіб філософствування; 3. Теоцентризм; (Це означає, що активне творче начало як би щезає з природи і передається Богу, який стоїть над природою. Істинним буттям володіє тільки Бог: він — вічний, незмінний, ні від кого не залежить і є джерелом всього існуючого. Ключем до пізнання істинного буття є віра. Віра не може бути готовим знанням, яке можна передати іншому, як певну інформацію, вона потребує власних духовних зусиль). 4. Геоцентризм; 5. Переважання ідеалістичних напрямків у філософії; 6. Слабкі паростки матеріалізму.

50. Філософія Середньовіччя: патристика, апологетика, схоластика, містика.

Патристика Філософія Середньовіччя не тільки започатковується в античному світі, а й має в його межах свою класику — і саме нею є патристика. В історії філософії це поняття використовується для позначення християнських теологічних та філософських вчень 1-8 століть, коли їхні представники — Тертуліан, Климент Александрійський, Ориген, Августин Аврелій захищали християнську доктрину від філософії язичників, іудейського світогляду, державної влади, яка спиралася на міфологічні уявлення про дійсність. З 3 століття патристика, навпаки, починає пристосовуватися до теоретичної форми світогляду — філософії, використовує неоплатонізм для обґрунтування християнського віровчення.

Схоластика Схоластика (від грец. шкільний, вчений) — тип релігійної філософії, який характеризується поєднанням теолого-догматичних передумов з раціоналістичною методикою та інтересом до формально-логічних проблем. За уявленнями схоластів, світ існує не самостійно, а лише в причетності до Бога. Не слід шукати істину, оскільки її подано в божественному одкровенні. Філософія має за допомогою розуму лише обґрунтувати і викласти цю істину, реалізуючи три завдання: **перше** — проникнути в істини віри і так наблизити їх зміст до духу людини, яка мислить; **друге** — надати релігійній істині систематичну форму за допомогою філософських методів (методів розуму); **третє** — використовуючи філософські аргументи, виключити критику святих істин. У цілому, схоластичне філософствування було зосереджене на доведенні реального існування універсалій та буття Бога.

Апологетика. Апологетика (від грец. apologia - захист).

Від самого початку апологетика розділилася на **два** напрями в питанні ставлення до попередньої язичницької (античної) мудрості: позитивний і негативний.

Прихильники **позитивного** ставлення - Юстин Мученик (бл. 100-165), Афінагор (II ст.), Климент Олександрійський (150-215), Ориген (бл. 185-254) - вважали, що грецькі філософи йшли шляхом істини, але не могли досягти її, бо вона ще не виявила себе в особі Христа. Тому філософію треба використовувати, підпорядковуючи її теології, оскільки християнський світогляд більш істинний, ніж попередній.

Прихильники **негативного** ставлення до античної філософії - найвидатнішим їх представником був Квінт Тертуліан (бл. 155-220 рр.) - не лише засуджували античну філософію, а й вважали, що греко-римська культура взагалі зіпсувала й спотворила людину, задавила її природні нахили, вибудувала у свідомості цілий світ штучних цінностей. Єдиний вихід зі скрути полягає у спрощенні і поверненні до природного - християнського стану.

Відмінність між схоластикою і містикою полягає в різному ставленні до можливостей людського розуму в питаннях богопізнання. Схоластика вважала, що, хоча з допомогою розуму Бога пізнати неможливо, людина повинна повною мірою використати можливості розуму, оскільки він здатний привести до межі, з якої відкривається сфера споглядання сйва Божої слави. Останнє досягається лише вірою, але до названої межі приводить розум. Оскільки найнадійнішим та найефективнішим засобом розуму є логіка, то найпершою ознакою схоластики є використання логіки в богопізнанні. Містики ж наполягали на тому, що розумування тільки шкодить християнському благочестю, тому в пошуках шляхів наближення до Бога слід покладатися на почуття, віру, любов та самозречення. **Отже**, у підґрунті поділу середньовічної філософії на схоластику та містику лежить різне тлумачення співвідношення віри та розуму} у справі богопізнання.

51. Філософія епохи Відродження: антропоцентризм, геліоцентризм, пантеїзм.

Епоха Відродження (Ренесанс - від фр. Renaissance) - перехідна епоха від середньовіччя до Нового часу, від феодалізму до капіталізму, звернення до культурної спадщини античності. Почавшись в **XIV** столітті в **Італії**, ренесанс в XV-XVI століттях поширюється в інших західноєвропейських країнах

Пантеїзм Пантеїзм - ще одна характерна риса світогляду і філософії епохи Відродження. Пантеїзм (від грец.: παν - всі і θεος - бог) - філософське вчення, яке ототожнює бога і світ; бог розчинений у світі, у природі, природа - обожнена. Микола Кузанський (Микола Кребс, 1401-1464), наприклад, розглядаючи бога як нескінченний максимум і наближаючи його до природи, як до обмеженого максимуму, сформулював ідею нескінченності Всесвіту. Бог немов спускається на Землю і розчиняється в природі.

Антропоцентризм (грец.— людина і лат. centrum — центр) — різновидність телеології, філософське вчення, за яким **людина є центром Всесвіту** і метою всіх подій, які в ньому відбуваються, що вона створена Богом «за своїм образом і подобою». Антропоцентризм — це принцип, відповідно до якого людина є завершенням еволюції світобудови. Сам термін був вперше вжитий в добу Відродження. Суть його полягає в тому, що центр Всесвіту переноситься від проблем світобачення до конкретних проблем людини. Відомий філософ - гуманіст Піко делла Мірандола Джовані (1463-1494) в "Промові про гідність людини" так формулює основний принцип світогляду нової епохи - епохи відродження, тоді погодився бог з тим, що людина - утівар невизначеного образу, і, поставивши його в центрі світу, сказав: "... Я ставлю тебе в центрі світу, щоб звідти тобі було зручніше обдивлятися все, що є у світі.

Геліоцентризм Геліоцентризм або Геліоцентрична система світу (від грец. «сонце» і лат. centrum «осереддя, центр») — вчення в астрономії і філософії, яке ставить Сонце в центр Всесвіту, а навколо нього (точніше, навколо спільного центра мас всієї його системи) обертаються усі тіла. в т.ч. планети і зокрема Земля. Протилежне вчення - геоцентризм. Справжнім творцем геліоцентричної картини світу є Микола Коперник, який на початку XVI ст. у своїй праці «Про обертання небесних сфер» (лат. De revolutionibus orbium coelestium) (вид. 1543) математично обґрунтував ідею про рух Землі та інших планет навколо Сонця, визначив послідовність розташування планет, обчислив їх відносну віддаленість від Сонця тощо. Вчення Коперника мало велике значення у розвитку природознавства, його ідеї були розвинуті в подальшому у працях Джордано Бруно, Галілео Галілея, Й. Кеплера, І. Ньютона та інших. Зокрема, Коперниківську систему було поточнено: Сонце розташоване у центрі не всього Всесвіту, а лише Сонячної системи.

52 . Раціоналізм Р.Декарта

Рене Декарт (1596 – 1650) являє собою мислителя вже цього часу. Саме досягнення в розвитку природних наук сильно вплинули на формування огляду Декарта. **Основоположником** раціоналістичного напрямку став французький філософ Рене Декарт. Найважливішою характеристикою філософії Рене Декарта є **антиемпіризм**. Проте свою методологію будував на принципах раціоналістичної дедукції (логічний умовивід від загального до окремого), вважав, що нічого не можна сприймати на віру, все підлягає критичному аналізу та сумніву. Не викликають сумнівів лише найочевидніші положення та судження (саме очевидність вважав критерієм істини). А найбільш очевиднішим із суджень є твердження «Я мислю — отже, я існую». Тому найочевидніше має стати вихідним положенням філософії. З очевидного положення випливають два основні висновки: по-перше, розумовоосягнений світ істинніший, вищий, аніж світ чуттєвий; по-друге, самосвідомість людини має дуже велику цінність. Суть дедуктивного методу Рене Декарт зводить до чотирьох правил: **перше** — вихідний пункт наукового пізнання — визнання джерел, початку. Істинними можна вважати лише ті положення, які не викликають ніякого сумніву і не потребують доведення, істинність для розуму самоочевидна; **друге** — формулюється вимога аналітичного вивчення природних явищ, кожен складну проблему слід ділити на простіші; **третє** — дотримуватись певного порядку мислення — йти від простого до складного, і **четверте** — досягнення повного пізнання, повноти пізнання. Критерій ясності й очевидності приводить Рене Декарта до необхідності доповнити раціоналістичну дедукцію методологією інтелектуальної інтуїції. Рене Декарту належить ідея створення загального наукового методу — універсальної математики, що забезпечить панування над природою. Дуже влучно охарактеризував значення наукового методу, що дозволить: по-перше, перетворити пізнання на організовану діяльність, вільну від випадковостей; по-друге, орієнтуватися не на окремі відкриття, а поєднувати зусилля усіх наук. Наукові знання, як їх уявляє Рене Декарт, це не окремі відкриття, а їх система. Суттєве місце у філософії Рене Декарта займає поняття субстанції, яку визначив як річ (будь-яке суще), що не потребує для свого існування нічого іншого, крім самої себе. Створений світ поділяє на два роди субстанції — **духовну та матеріальну**. Головна ознака духовної субстанції — **неподільність**, матеріальної — **подільність до безмежності**. Основні атрибути субстанції — мислення та протяжність. Духовна субстанція містить у собі ідеї, що властиві їй із самого початку, а не здобуті у досвіді. Рене Декарт прихильник теорії вроджених ідей і роздуму як умови загального та необхідного знання, тобто науки та філософії. Матеріальна субстанція ототожнюється з природою і вважається, що все у природі підкоряється суто механічним законам, що можуть бути відкриті за допомогою математичної науки — механіки. До Рене Декарта ніхто не наважувався ототожнити природу з протяжністю, тобто з кількістю. Отже, уявлення про природу як величний годинниковий механізм, що заводиться Божим першопопштовхом, яке зародилося ще у Кеплера та Галілея, у Рене Декарта остаточно оформлюється у філософську картину світу, що одержала назву картезіанської (латинське ім'я Декарта — Картезіус), складала основу філософії та природознавства аж до початку XIX ст. Вплив Рене Декарта знайшов прояв і в тому, що так само, як і Галілей у Італії, який уперше почав писати італійською мовою, Михайло Ломоносов у Росії, який почав писати російською, а не старослов'янською, Картезіус уперше у Франції написав свій основний твір «Роздуми про метод» не латинською, як тоді прийнято, а французькою мовою. Ця традиція продовжена французькими просвітниками, що сприяло поширенню філософських ідей серед мас.